

İSLAMDA ÇALIŞMANIN YERİ VE ÖNEMİ

Prof.Dr. Mehmet SOYSALDI*

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim, insanlığın hidayeti, refahı ve mutluluğu için Allah (c.c) tarafından Cebrail (a.s) vasıtasıyla Hz. Muhammed (s.a.v)'e gönderilen en son ilahî kitaptır. Bu sebeple, kıyamete kadar her çağın insanına hitap eden ve yol gösteren prensiplere sahiptir. Bazılarının dediği gibi Kur'an, sadece, 14 asır önceki insanlara hitap eden bir kitap değil, her devirdeki insanlara hitap eden ve bizlere ilim, ilerleme, başarı ve medeniyetin yollarını gösteren evrensel bir kitaptır. Kur'an'ın getirdiği prensipler bugüne kadar hiç eskimemiştir, kıyamete kadar da eskimeyecektir. Mesela Kur'an, doğruluğu, gerek ticarete gerekse insanlarla olan diğer münasebet ve muamelelerimizde dürüst olmamızı, ahde vefayı, adaleti, barışı, yoksullara ve muhtaçlara yardımı, çalışmayı emrediyor. Kur'an'ın bu emirleri hangi devirde geçerli değildir?

Kişinin gerçek mutluluğa ulaşması, insanlık için bütün saadet ilkelerini içeren Kur'an-ı Kerim'in gösterdiği yola yönelip onun hikmet dolu prensiplerini hayatında uygulamasıyla gerçekleşebilir.

Kur'an'ın içerdiği eskimeyen evrensel prensiplerden biri de çalışmaktır. Çalışmak, Allah'ın ezeli kanunudur. Kâinata her şey bu kanuna boyun eğmiş, her zerrenin varlığı, çalışmaya bağlı kılınmıştır. Her yaratık, hayatını devam ettirebilmek için sürekli bir çalışma içindedir. Maddenin en küçük parçası olan atomda elektronlar çekirdek etrafında dönmezse atom parçalanır. Gezegenler güneş sistemindeki hareketlerine devam etmeseler âlemin düzeni bozulur. Kalbimiz çalışmazsa hayatımız sona erer.

1. Çalışmak Ayıp Değil, Bir Şereftir:

İslamda çalışma izzet, şeref ve itibar vesilesidir. Çalışma her şerefin temeli, her başarının yoludur. Çalışma olmasaydı insanlık ilerleyemez, insanlar hayatın tadını hissedemezlerdi. Çalışma sayesinde insan değerli bir hayat yaşar. Çalışma ile boş vakit değerlendirilir, servetler bereketlenir, gelir artar. İnsan ahirette Allah Teala'nın huzurunda kurtuluşa erer. Çünkü Allah, işsiz, boş duran kulu sevmez. Psikoloji bilginleri demişlerdir ki: Bir insanı helak etmek isterseniz onu işsiz bırakın.

Yüce Allah Kur'an'da çalışmanın önemini belirterek şöyle buyurmaktadır: *“İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur. Onun çalışması yakında görülecektir. Sonra ona tastamam karşılığı verilecektir.”*¹

Bu ayetler insanın ancak çalışmak suretiyle ilerleyebileceğini, dünya ve ahiret saadetine ait anahtarların, meşru yolda çalışmak olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu ayetlerde, insanın kemali ve olgunluğu da başkalarının çalışmalarıyla değil, ancak kişinin kendi çalışmasıyla mümkün olacağı açıklanmaktadır.

Her insan ancak kendi çalışmasının karşılığını görür. Diğer insanların çalışmasının neticesinde elde ettikleri şeylere sahip olamaz. Yüce Allah, bu ayetlerde bütün insanları çalışmaya teşvik ederek, çalışmayan bir kimsenin menfaat temin edemeyeceğini, her çalışanın çalışmasının meyvesini alacağını belirtmiştir. Yüce Allah, böylece insanı atalet ve tembellikten men etmiş, dünya ve ahiret saadetine ulaşmak için, çalışmayı ve meşru yollarından kazanmayı emretmiştir.

Kur'an, dünyanın imar edilmesi için çalışmayı teşvik etmiştir. Gayretli olmayı, rızık elde etmenin ve geçimi temin etmenin esası saymıştır. Rızık insana hiç çalışmadan verilecek değildir. Rızık, ister tarım, sanayi ve ticaret gibi beden ve adale gücü gerektiren bir iş olsun, isterse doktor, öğretmen, mühendis gibi ilim veya düşünce gayreti gerektiren iş olsun, ancak ciddi bir gayret, çalışma ve görevini yerine getirmede fedakârlık neticesi olarak gelir.

Bütün bu işler hayatın zarurî ihtiyaçlarından sayılır. Bunlar dünyanın ayakta durması, hayatın ıslah edilmesi, medeniyetlerin kurulması, toplumun tam bağımsızlığı, başkasına muhtaç olmadan kendi kendine yeterli olması için mutlaka gerekli olan farz-ı kifayelerdendir. Bu görev taksimi bağımsız, şahsiyetli ve saygın bir hayat yaşamak isteyen her milletin milli iktisadının ana direğidir.

Bu sebeple Müslüman devlet başkanının iş şartlarını hazırlaması, üretim ve verimlilik fırsatlarını temin etmesi; böylece hiçbir sömürgecinin ve yabancı düşmanın Müslümanların içişlerine

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi. msoysaldi@hotmail.com

¹ Necm, 53/39-41.

karişmasına, baskı yapmasına, geçim şartları ve ekonomi yoluyla Müslümanların ülkelerine hâkim olmasına imkân vermemesi gerekir.

Başkalarının el emeğine dayalı olarak yaşamak, hiçbir zaruret olmadan ve çok makbul bir özür bulunmadan yapılan dilencilik, İslama göre en çirkin geçim şekillerinden biridir. Çünkü bu çeşit rızık, iş ve emek olmadan elde edilen bir rızıktır. Hâlbuki Allah başkasına iyilikte bulunup veren kimseyi, alan kimseden daha üstün saymıştır. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyuruyor: “Üst el alt elden (veren el alan elden) daha hayırlıdır. Sen, vermeye, geçimini temin etmekle yükümlü olduğun kimselerden başla.”²

Çalışmaya gücü yeten herkes çalışmak, alın terini dökmek ve gayret etmekle yükümlüdür. Yeryüzünde gayret sarf etmek ibadet seviyesindedir, Allah yolunda cihad çeşitlerindedir. Her ne kadar dünyada çalışmayı tamamen bırakıp da kendilerini ibadete yahut zahitliğe veren, yani şahsiyetli bir geçim kaynağı düşünmeyen bazı cahillerin tasavvuru buna muhalif olsa da, alın teriyle rızık kazanma yolu, bu dini ve bu dinin mensuplarını aziz kılmak için en lüzumlu yoldur.

Rızık kazanma yolları geçici olarak daralmış veya rızık kazanma zorlaşmışsa, bu durumda ihtiyaca binaen başkasından isteme caiz olur. Zaruret, ihtiyaç miktarıyla takdir edilir. Bu çeşit kanaatkâr isteyiciler, muhtaçlar; aranması, yardım edilmesi, ikram edilmesi ve böylece kriz ve sıkıntıyı aşmalarının sağlanması gereken kimselerdir. Bunlar, Cenab-ı Hakk’ın şu ayetinde tavsif edilen kişilerdir: “(Yapacağınız hayırlar) kendilerini Allah yolunda cihada adanmış, Allah’a taatten başka bir düşüncesi olmayan, o sebeple yeryüzünde dolaşıp kazanmaya imkân bulamayan, durumlarını bilmeyen kimselere karşı gösterdikleri tokluktan dolayı onlarca zengin sayılan fakirlere verilmelidir. Sen onları görünce yüzlerinden tanırırsın. Çünkü onlar yüzüzlük ederek insanlardan istemezler.”³

Rasulullah (s.a.v) da bu çeşit insanlara iyilikte bulunmayı emretmekte ve şöyle buyurmaktadır: “Yoksul, insanların kapılarında dolaşan bir-iki lokma veya bir-iki hurma ile kapıdan çevirdiğin kimse değildir. Asıl yoksul olan, başkasına muhtaç olmayacak kadar imkân bulamayan, kimsenin de pek farkında olmadığı, dolayısıyla kimsenin kendisine sadaka vermediği, ama kendisi de kalkıp da dilencilik etmeyen kimsedir.”⁴

Çalışmayı ve meşru yoldan kazanmayı emreden dinimiz, tembelliği insanlığın kurtuluşuna mani olan büyük engellerden saymış ve insan için en büyük zevkin, çalışmalarının semeresini görmek olduğunu ifade etmiştir. Sevgili Peygamberimiz de; “Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir yiyecek asla yememiştir. Allah’ın peygamberi Davud (a.s)’da kendi emeği ile kazandığından yerdi.”⁵ buyurmaktadır.

Bazı kaynaklarda rivayet edildiğine göre, Âdem (a.s) buğdayını ekmiş, sulamış, biçmiş, öğütmüş, hamur yapmış ve pişirip yemiştir. Nuh (a.s) marangozluk, İbrahim (a.s) dokumacılık yapmıştır. Davud (a.s) demircilikle meşgul olmuş, Süleyman (a.s) sepetçilik yapmıştır. Muhammed (s.a.v) de ticaret yapmıştır. Peygamberlerin bu şekilde çeşitli mesleklerde çalışarak nafakalarını temin etmelerinden anlıyoruz ki, onlar, kimseye muhtaç olmamayı esas almışlardır. Ayrıca onlar, krallık taslamamışlar, halka tepeden bakmamışlar, lüks hayata dalmamışlar ve her biri halktan bir insan gibi yaşamışlardır.

Yine halifelerden Hz.Ebubekir manufakturacılık, Hz.Ömer dericilik, Hz.Osman ticaret ve Hz.Ali de işçilik yapmıştır.⁶ Bütün bu örnekler bize çalışmanın bir ayıp değil bir şeref olduğunu göstermektedir.

Hiçbir çiftçi toprağı ekmeden ekin biçemediği gibi, çalışmadan bir kazanç temin etmek de mümkün değildir. Dinimizde çalışmadan temin edilen kazançlar haram sayılmıştır.

2. Hem Dünya Hem de Ahiret İçin Çalışmak:

Çalışmak genel anlamda iki türdür: Biri dünyevî, diğeri uhrevîdir. Dinimiz ikisini birbirinin tamamlayıcısı olarak kabul etmektedir. Zira dünyayı ahiretten ayırmak imkansızdır. Ruhumuz bedenimizle nasıl kaynaşmış ise, ahiret de dünya ile öyle kaynaşmıştır. Ahiret âlemi bu dünyanın iç cephesi, ruhu demektir. Hangisi ihmal edilse öteki yarım kalır.

² Buhârî, Zekat, 18; Müslim, Zekat, 94; Muvatta, Sadaka, 8; Ebu Dâvud, Zekat, 28; Nesâî, Zekat, 52.

³ Bakara, 2/273.

⁴ Buhârî, Zekat, 53; Tefsir, Bakara, 48; Müslim, Zekat, 102; Muvatta, Salâtü’n-Nebiy, 7; Ebu Dâvud, Zekat, 23; Nesâî, Zekat, 76.

⁵ İbn Allân, Muhammed, *Delilu’l-Falihin*, Beyrut, trs, II, 543; Nasif, M.A, *et-Tac*, Dâru’l-Hikme, Beyrut, trs, II,194.

⁶ İbn Mevdud, Abdullah b.Mahmud, *el-İhtiyar*, İst, 1980, V,170.

Kur'an, insanın dünyadan elini eteğini çekmesini, mutlak olarak zühd yoluna girmesini ve kendini tamamen ibadete vermesini ve Allah'a daimî bir yalvarış-yakarış içerisinde bulunmasını istememektedir. Kur'an, kendisine tabi olanların tamamen dünyaya yönelmelerini, sırf dünya için çalışmalarını ve maddeye karşı aşırı hırs göstermelerini de kabul etmez. Zira bu iki anlayış da doğru değildir. Çünkü hayattan uzak kalmak, insanın enerjisini, fikrî ve iradî gücünü ve çalışma kudretini boşa harcamaktır, insanın omzuna yüklenen kâinatın mamur edilmesi ve ilerlemesi emaneti ve görevinin yerine getirilmesinde ihmalkâr davranmaktır. Ayrıca sadece dünya için alabildiğine çalışmak, sevgi ve yardımlaşma bağlarını kesmeye, rahmetten mahrum kalmaya katı kalpliliğe çalışmaya, açgözlülüğe ve cimriliğin alışkanlık haline gelmesine, kin ve düşmanlık sebeplerinin artmasına, madde-perestliğin artmasına, zevk-ü sefa içine ve dünyanın süslerine dalmaya sebep olur.

Kur'an'daki hükümler sistemi ise dünyanın ahiretle sıkı bir irtibat kurması, ikisi arasındaki birbirini tamamlama anlayışının gerçekleştirilmesi, dünyanın ahiretin tarlası şeklinde telakki edilmesi ve insanoglununun hem dünya hem de ahiret hayatında mutluluğa erdirilmesi esası üzerine kurulur.

Nitekim Kur'an diyor ki: “Allah'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et. Yeryüzünde fesat çıkarmağa çalışma. Allah fesat çıkaranları sevmez.”⁷

Yüce Allah bu ayette başlıca üç noktaya dikkatlerimizi çekmektedir:

1. Elimizdeki sahip olduğumuz dünyaya ait imkânlarla ahiretin aranması, gözetilmesi,
2. Bununla birlikte, dünyanın ve ondan faydalanmanın da tamamen terk edilmemesi,
3. İyilik yapılması ve insanların zararına çalışıp, fitne ve fesat çıkarılmaması.

Görüldüğü gibi bu ayette ahireti aramak, dünyayı da unutmamak emredilmiş, başka bir ifadeyle şöyle denilmek istenmiştir: Sonlu ve geçici olan dünya hayatını küçük görmeyin, önemsiz saymayın. Zira sonsuz ve sınırsız olan ahiret mutluluğu ona bağlıdır.⁸ Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde “dünya ahiretin tarlasıdır.”⁹ buyurmuştur. Dünya ve ahiretin birlikte değerlendirilmesi konusunda Peygamber Efendimizin başka tavsiyeleri de vardır. Mesela; “Sizin en hayırlınız, ahireti için dünyasını, dünyası için ahiretini terk etmeyip, her ikisini birlikte yürüteninizdir. Zira dünya ahirete ulaştırıcı bir vasıtaadır. Sakın insanlara yük olmayınız.”¹⁰, “Ebedî yaşayacakmış gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi de ahiret için çalışınız.”¹¹, “İki günü birbirine eşit olan ziyadadır.”¹² buyurmuşlardır.

Dinimize göre ahiret de dünya da Allah'ındır.¹³ Kur'an-ı Kerim'de dünya ve ahiret kelimeleri 115'er defa geçmektedir.¹⁴ Kur'an'da çok defa, dünyevî nimetlerden bahseden ayetleri ahiret nimetlerini konu edinen ayetler takip eder. Tercih hakkı, ebedî oluşundan ötürü ahirettir.¹⁵

İslamda dünya, iman ve amel; ahiret, hesap ve adalet yeridir. Ahiretteki hesapta ise, dünyanın mal, evlat ve makam gibi değerleri değil, bunların dünyadaki kullanılış şekilleri etkili olacaktır.¹⁶

Dünya-Ahiret dengesinde bizlerin iradesi tamamen bir yöne çevrilmemiştir. Kul, her iki hayat sahnesinden birini tercih yetkisine sahiptir.¹⁷ Ancak her iki dünya mutluluğunu birden istemek, Allah Teâla'nın iradesine daha uygundur. Nitekim Yüce Allah, hem dünya hem de ahiret için çalışanları Kur'an'da şöyle övmektedir: “İnsanlardan kimi “Rabbimiz bize dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver, bizi ateş azabından koru!” der. İşte onlara, kazandıklarından bir pay vardır. Allah, hesabı çabuk görendir.”¹⁸

Dinimizde Hıristiyanlıkta olduğu gibi ruhbanlık (sadece ahiret için çalışmak) yoktur. Burada konuyla ilgili halkımız arasında yanlış anlaşılan bir hadis üzerinde durmak istiyorum. Hz. Peygamber

⁷ Kasas, 28/77.

⁸ ez-Zemahşerî, Muhammed b. Ömer, *el-Keşşâf*, (thk. Muhammed Mürsî Amir), Mısır, 1977, IV, 234; er-Râzî, Fahrüddin Muhammed, *Mefâtihu'l-Gayb*, Beyrut, 1990, XXV, 16.

⁹ Aclûnî, Ebu'l-Fida İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafa*, Beyrut, 1351, I, 412.

¹⁰ el-Menâvî, Muhammed Abdurrauf, *Feyzü'l-Kadir Şerhu Câmii's-Sağir*, Mısır, trs, V, 364, Hadis No: 55794; Ramuzu'l-Ehadîs, s.363; Akseki, A. Hamdi, *İslam*, İst, 1966, s.364.

¹¹ Albânî, Muhammed Nasıruddin, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Zaife ve'l-Mevzua*, Beyrut, 1985, no.8.

¹² Deylemî, *Müsned*, Beyrut, 1986, İst, 1289, III, 5910; Aliyyü'l-Kârî, *Mevzuât*, s.76; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, II, 233.

¹³ Şûrâ, 42/49.

¹⁴ Abdülbakî, M. Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfazü'l-Kur'ani'l-Kerim*, s.262,263.

¹⁵ Bkz., A'la, 87/16,17.

¹⁶ Bkz., Kehf, 18/45,46; Zuhuruf, 43/33-35; Tebbet, 111/2.

¹⁷ Bkz., Şûrâ, 42/20.

¹⁸ Bakara, 2/201,202.

(s.a.v) “*Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir.*”¹⁹ buyurmuştur. Bazı tembel Müslümanlar, bu hadisi tembelliklerine sebep göstermektedirler. “*Dünya kâfirin, ahiret müminidir.*” diyerek, dünya için çalışmayı terk edip, dünya nimetlerinden el etek çekmektedirler.

Oysa bu hadisin gerçek manası onların anladıkları gibi değildir. Bu hadisin doğru anlamı şu şekildedir: “*Müslüman’ın cennette kavuşacağı ebedî ve mutlu hayat karşısında dünya hayatı adeta zindan hayatı gibidir. Çünkü dünyada sıkıntı eksik olmaz. Kâfir de ahirette sonsuz ve çetin bir azabın içine düşeceğinden dolayı dünya hayatı ona cennet gibi gelecektir.*” Bu hadis, mümin ve kâfirin ahiretteki hallerine göre dünya hayatının durumunu açıklamaktadır.

İşte buna benzer hadisleri yanlış anlayarak dünyada çalışmayı terk etmek, uyuşuk uyuşuk oturmak çok yanlıştır. Çünkü dünya da Müslümanlar içindir ahiret de. Nitekim bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “*De ki: “Allah’ın, kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haram etti?” De ki: O, dünya hayatında inananlarıdır, kıyamet gününde de yalnız onlarıdır. İşte biz, bilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklarız.*”²⁰

Görüldüğü gibi dünyadan yararlanmak hakkı temelde Müslümanlarıdır. Müslümanlar birtakım yanlış düşüncelerden dolayı bu haklarını kullanmayacak olurlarsa; elbette dünyada hâkimiyet kâfirlerin eline geçecektir. Hal böyle iken nereden geldiği ve kim tarafından söylendiği belli olmayan, “*insan için bir lokma bir hırka kâfidir*” sözü de yanlıştır. Bu yanlış söz, birtakım maksatlı kişiler tarafından İslama maledilmek istenmiştir. Bu söz, İslama ve İslamın ruhuna uymayan, Müslümanları geri bırakmak için din düşmanları tarafından uydurulan bir sözdür. Müslümanlar artık uyanık olmalı ve bu gibi safsatılara kanmamalıdır.

Hız Peygamber sadece ahiret için çalışmayı, dünyayı ve dünya nimetlerini terk etmeyi planlayan sahabîleri şiddetle azarlamıştır. Şöyle ki: Sahabîlerden bir grup Peygamber Efendimizin zevcelerine gelir ve peygamberimizin nasıl ibadet ettiğini sorarlar. Aldıkları cevap üzerine, kendi amellerini azımsayarak; “*Geçmiş ve gelecek günahları affedilmiş olan Peygamber (s.a.v) böyle ibadet ederken bizler ne haldeyiz?*” derler. İçlerinden biri;

- Bundan sonra ben, geceleri uyumayıp, devamlı namaz kılacağım, der.

Öbürü;

- Ben de sürekli oruç tutacağım, der.

Ötekisi de;

- Ben de kadınlardan (hanımlarımdan) ayrılacağım ve asla evlenmeyeceğim der. Böylece sözleşirler. Bunların durumu Peygambere ulaştınca; bu kişileri çağırır ve onlara: Şöyle şöyle konuşanlar sizler misiniz? *Allah’a yemin ederim ki, ben Allah’tan sizden daha çok korkarım, daha çok sakınırım. Fakat ben bazen oruç tutarım, bazen iftar ederim. Namaz kılarım, uyku da uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimi terk ederse, o benden değildir.*” diyerek onları ikaz etmiştir.²¹

Dinimizde sadece dünya için çalışmak da yoktur. “*Çalışmak ibadettir*”, diyerek Yüce Allah’ın farz kıldığı ibadetleri terk ederek, insanın kendini tamamen dünyaya vermesi doğru değildir. Evet, çalışmak da ibadettir, fakat üzerimize farz olan ibadetleri yerine getirdikten sonra meşru yoldan çalışmak, çoluk çocuğumuzun rızığını temin etmek için gayret sarf etmek ibadettir. Sadece dünya için çalışanlar, Kur’an’da şöyle ayıplanmaktadır: “*Kim acele, şu peşin dünyayı isterse, biz de ona, hemen çabucak dilediğimiz miktarda dünya zevkini veririz; sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.*”²² “*Kim de Ahireti ister ve inanarak ona yaraşır biçimde çalışırsa, öylelerin çalışmalarının karşılığı verilir.*”²³

Yine başka bir ayette ise şöyle buyurulmaktadır: “*Kim ahiret ekinini istiyorsa onun ekinini artırırız; kim dünya ekinini istiyorsa ona da dünyadan bir şey veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz.*”²⁴

¹⁹ Müslim, Zühd, 1; Tirmizî, Zühd, 16; İbn Mâce, Zühd, 3; Nasif, age., III, 283.

²⁰ A’râf, 7/32.

²¹ Bkz., Miras, Kamil, *Sahihi Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercümesi*, İst, 1947, II, 289; Nasif, age., II, 278.

²² İsrâ, 17/18.

²³ İsrâ, 17/19.

²⁴ Şûrâ, 42/20.

3. Medeniyet Kurmanın Yolu Çalışmaktan Geçer:

İnsanlığın sapıklıktan dolayı yıkılmaya yüz tuttuğu bir zamanda, Hızır misali yetişen Kur'an, çalışmayı, hem dünya hem de ahiret için çalışmayı emrederek, gerçek medeniyetin yollarını açmıştır. Bu sebeplerdir ki, Kur'an'ın getirmiş olduğu temel prensipler tam tatbik edildiği zamanlarda, Müslümanlar maddî ve manevî huzura kavuşmuşlar, medeniyet örnekleri vermişlerdir. Tarihin sayfalarını tarafsız bir zihniyetle incelediğiniz zaman görürsünüz ki, öyle bir devir gelmiş ki, Müslümanlar arasında sadaka verilecek fakir kalmamıştır.²⁵

Çünkü o zamanın Müslümanı, Kur'an'ın nasıl bir hayat nizamı olduğunu, üç yüz küsur ayet-i kerimenin ve yüzlerce hadis-i şerifin neden çalışmaktan söz ettiğini biliyor ve bildiğini hayatında tatbik ediyordu. Bugünün Müslümanı ise, ilk emri "oku" olan²⁶, ismi bile "okumak"²⁷ anlamına gelen Kur'an'ı okumayı ve anlamayı terk etmiş, dolayısıyla insana hayat veren Kur'an'ın o güzel prensiplerini hayatından uzaklaştırmış, Kur'an'ı mezarlıkta okunan bir ölü kitabı haline getirmiştir. Hâlbuki Kur'an bir ölü kitabı değil, bir diri kitabıdır.²⁸ Hayatta olanlara en doğru yolu göstermek için gönderilmiştir.

Bu hususu merhum şairimiz Mehmet Akif Ersoy, şöyle ifade etmektedir:

İnmemiştir Kur'an bunu hakkıyla bilin,

Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için.²⁹

İslam çalış diyor, biz tembel tembel yatıyoruz. İslam, düşmanlarınıza karşı daima uyanık, onlardan üstün olun diyor³⁰, biz gaflet içindeyiz. Bu gafletimizin, tembelliğimizin cezasını ise koskoca bir İslam âlemi olarak acı bir şekilde çekmekteyiz.

Mehmet Akif Ersoy, şu veciz sözleriyle Müslümanların bugünkü durumlarını çok güzel bir şekilde anlatmaktadır:

"Çalış" dedikçe Şeriat, çalışmadın durdun,

Onun hesabına birçok hurafe uydurdun!

Sonunda bir de "tevekkül" sokuşturup araya,

Zavalhı dini çevirdin onunla maskaraya!³¹

Kâinat baştanbaşa, zerresinden kürresine varıncaya kadar cayır cayır çalışırken Müslümanlara uyuşuk uyuşuk oturmak yakışmaz.

Bir baksana gökler uyanık, yer uyanıktır.

Dünya uyanırken uyumak maskaralıktır.³²

Şunu iyi bilmeliyiz ki, Müslümanlar bugün içerisinde buldukları tembellik ve uyuşukluktan vazgeçip, imanımızın ve Kur'anımızın emrettiği çalışmaya dönmedikçe, bu içine düştüğümüz kötü durumdan kurtulmamız mümkün olmayacaktır.

Ey dipdiri yatan meyyit, iki el bir baş içindir.

Davransana bak elde senin başta senindir.³³

²⁵ İbn Sa'd, Muhammed b.Sa'd, *Kitabü't-Tabakâti'l-Kebîr*, Leyden, 1866, V, 282; İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b.Ali b.Muhammed Ebu'l-Ferec b.el-Cevzî, *Siretü'l-Ömereyn*, Arapça Yazma, Köprülü ktp, No.1087, s.204 b; Koyuncu, Mevlüt, *İkinci Hazreti Ömer (Ömer b.Abdülaziz)*, İst, 1996, s.79.

²⁶ Bkz., Alak, 96/1.

²⁷ Soysaldı, H.Mehmet, *Kur'an ve Tefsir*, Elazığ, 1998, s.23.

²⁸ Bkz., Yasin, 36/70. "(Bu Kur'ân Muhammed'e vahyedilmiştir) ki, diri olanları uyarsın ve inkar edenlere de (azab) sözü hak olsun."

²⁹ Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, İst, trs, I, 330.

³⁰ Bkz., Enfal, 8/60.

³¹ Ersoy, age., I, 495.

³² Ersoy, age., I, 467.

³³ Ersoy, age., I, 400.